

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเกิดจริยธรรมความมีวินัย ในตนเอง

2.1.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมีวินัย ในตนเอง

2.2.1 ความหมายและประเภทของวินัย

2.2.2 การสร้างวินัย ในตนเอง

2.2.3 พฤติกรรมความมีวินัย ในตนเอง

2.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมีวินัย ในตนเอง

2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

2.3.1 ความหมายของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

2.3.2 ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

2.3.3 หลักการสอนด้วยกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

2.3.4 ลำดับขั้นการเรียนรู้ตามวิธีกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

2.3.5 กิจกรรมในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

2.3.6 ประโยชน์ของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ในด้านการเรียนการสอน

2.3.7 งานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มสัมพันธ์

2.4 เอกสารเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

2.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเกิดจริยธรรมความมีวินัย ในตนเอง

2.1.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

พัฒนาการทางจริยธรรม หมายถึง การเจริญเติบโตในการเข้าสังคมของเด็ก ประกอบไปด้วยความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อบุคคลอื่น และต่อสังคมโดยรวม จุดมุ่งหมายของพัฒนาการทางจริยธรรมหรือศีลธรรม คือ การที่บุคคลทำให้เกิดความสงบ และความเจริญทั้งทางวัตถุและจิตใจ ในกลุ่มของตนในสังคมหรือในโลกโดยรวม

Piaget (อ้างถึงใน ลัดดา คีลฉนวน และคณะ, 2533) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเล็ก จะอยู่ในลักษณะที่เรียกว่าเป็นจริง

เป็นจริง ผิดก็ว่าไปตามผิด โดยไม่ได้คำนึงถึงเจตนาของผู้กระทำ เนื่องจากการใช้ภาษา และ พัฒนาการของเด็กมีลักษณะที่ยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ทำให้ไม่สามารถมองเห็นหลาย ๆ ด้านได้ในขณะเดียวกัน ดังนั้นการตัดสินใจการกระทำต่าง ๆ ของผู้อื่น จะได้รับอิทธิพลจากการที่เด็กไม่สามารถเข้าใจผู้อื่นได้ นั่นคือเด็กยึดถือกฎเกณฑ์จากภายนอก (Heteronomous) ซึ่งอยู่ในช่วงอายุก่อน 8 ปี ในช่วงนี้พ่อแม่ และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กจะมีอิทธิพลต่อจริยธรรมของเด็กอย่างเด่นชัด เด็กจะยึดมั่นเป็นกฎเกณฑ์ตายตัว ไม่คำนึงถึงแรงจูงใจ หรือสาเหตุแห่งการกระทำนั้น ๆ

เมื่อเด็กอายุ 11-12 ปี พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กจะค่อย ๆ เชื่อมโยงเข้าหาเหตุผล การมองเหตุการณ์หรือการกระทำต่าง ๆ เด็กจะเริ่มมองเห็นเจตนาของผู้กระทำประกอบด้วย เพราะภาษาและการคิดของเด็กในวัยนี้มีลักษณะการคิดจากสิ่งสมมติ ทำให้สามารถมองเห็นหลาย ๆ สิ่งได้ในขณะเดียวกัน นั่นคือเด็กเริ่มมีกฎเกณฑ์ของตนเอง (Autoluition) คำนึงถึงความถูกต้องและยุติธรรม อันเนื่องมาจากอิทธิพลภายนอกกฎเกณฑ์และ โยงสัมพันธ์กับผู้อื่น เนื่องจากพัฒนาการทางสติปัญญา อายุ และความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน

Kohlberg (อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล ,2533) ผู้สร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ได้ใช้ทฤษฎีของเพียเจต์ เป็นแนวทางในการวางโครงสร้างทางความคิดของจริยธรรม โดยปรับปรุงวิธีการวิจัย การวิเคราะห์ผล รวมทั้งได้ทำการวิจัยอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกา ไต้หวัน เดอร์รี่ และเม็กซิโก ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรม ดังนี้

พัฒนาการทางจริยธรรม 6 ขั้น ของโคลเบอร์ก

ขั้นที่ 1 การลงโทษและการเชื่อฟัง

โคลเบอร์ก กล่าวว่าในขั้นนี้เด็กจะใช้ผลตามพฤติกรรมเป็นเครื่องชี้ว่า พฤติกรรมของตน "ถูก" หรือ "ผิด" เช่นถ้าถูกลงโทษก็จะคิดว่าสิ่งที่ตนทำ "ผิด" และจะพยายามหลีกเลี่ยง ไม่ทำสิ่งนั้นอีก พฤติกรรมใดที่มีผลตามด้วยรางวัลหรือคำชม เด็กจะคิดว่าสิ่งนั้น "ถูก" และจะทำซ้ำอีกเพื่อหารางวัล

ขั้นที่ 2 กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน

ในขั้นนี้เด็กจะสนใจทำตามกฎข้อบังคับเพื่อประโยชน์หรือความพอใจของตน หรือทำดีเพราะอยากได้สิ่งตอบแทน หรือรางวัล ไม่ได้คิดถึงความยุติธรรมหรือความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น หรือความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น พฤติกรรมของเด็กในขั้นนี้ทำเพื่อสนองความต้องการของตนเอง

ขั้นที่ 3 ความคาดหวังและการยอมรับในสังคมสำหรับ "เด็กดี"

พัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้เป็นของ "คนดี" ตามมาตรฐานหรือความคาดหวังของบิดามารดา หรือเพื่อนวัยเดียวกัน พฤติกรรม "ดี" หมายถึงพฤติกรรมที่ทำให้ผู้อื่นชอบและยอมรับ

ขั้นที่ 4 กฎและระเบียบ

ในขั้นนี้ถือว่าสังคมจะอยู่ด้วยความมีระเบียบเรียบร้อย ต้องมีกฎหมายและข้อบังคับ คนดีหรือคนที่มีพฤติกรรมถูกต้อง คือคนที่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับ หรือกฎหมาย ทุกคนควรเคารพกฎหมาย เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความเป็นระเบียบของสังคม

ขั้นที่ 5 สัญญาสังคม

ขั้นนี้เน้นถึงความสำคัญของมาตรฐานทางจริยธรรมที่ทุกคน หรือคนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูก สมควรที่จะปฏิบัติตาม โดยพิจารณาถึงประโยชน์และสิทธิของบุคคลก่อนที่จะให้มาตรฐานทางจริยธรรมได้ใช้ความคิดและเหตุผล เปรียบเทียบว่าสิ่งไหนผิดสิ่งไหนถูก ในขั้นนี้การ "ถูก" "ผิด" ขึ้นอยู่กับค่านิยมและความคิดเห็นของแต่ละบุคคล แม้ว่าจะเห็นความสำคัญของสัญญา หรือข้อตกลงระหว่างบุคคล แต่เปิดให้มีการแก้ไขโดยคำนึงถึงประโยชน์ และสถานการณ์แวดล้อมในขณะนั้น

ขั้นที่ 6 หลักการคุณธรรมสากล

ขั้นนี้ เป็นหลักการมาตรฐานจริยธรรมสากล เป็นหลักการเพื่อนมนุษย์ธรรม เพื่อความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชนและเพื่อความยุติธรรมของมนุษย์ทุกคน สิ่งที่ "ถูก" หรือ "ผิด" เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น โนม โนธรรมของแต่ละคนที่เลือกยึดถือ

โดยสรุป การพัฒนาจริยธรรมความมีวินัยแห่งตนนั้น ควรเริ่มในวัยเด็ก ช่วงอายุ 8 ปี เป็นต้น ไปและการพัฒนาจะต้องกระทำเป็นระยะเวลานานติดต่อกันจึงจะคงอยู่ในตัวเด็กได้

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมีวินัยในตนเอง

2.2.1 ความหมายและประเภทของวินัย

วินัย ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง การอยู่ในระเบียบและข้อบังคับ หรือข้อปฏิบัติ

สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้ความหมายของวินัยว่า เป็นการควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบแบบแผน และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เพื่อความสงบสุขในชีวิตของตน และความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม (โสมณ รื่นเวทย์, 2528) นอกจากนี้ยังมีผู้ได้ให้ความหมายของคำว่า วินัย ไว้หลายท่านเช่น

สุชา จันท์เอม และสุรางค์ จันท์เอม (2521) วินัยแห่งตน หมายถึง พฤติกรรมที่อยู่ในความควบคุม อันก่อให้เกิดผลดี และความก้าวหน้าทั้งมวล พฤติกรรมอยู่ในความควบคุมนี้คลุมไปถึงตนเองด้วย

สุรพล ไชยเสนา (2527) วินัยแห่งตน หมายถึง การควบคุมตนเองให้ประพฤติตามระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ รวมทั้งกฎหมาย และขนบธรรมเนียมอันดีงาม เพื่อความสงบสุข

ในชีวิตของตนเอง และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

English and English (อ้างถึงใน ลัดดา คีลาน้อย และคณะ, 2533) ให้ความหมายของวินัยในตนเองว่า เป็นลักษณะของการนำตนเอง การควบคุมหรือบังคับตนเอง โดยอาศัยแรงจูงใจที่สัมพันธ์กับอุดมคติที่บุคคลสร้างขึ้นสำหรับตนเอง หรือเป็นการควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปตามความตั้งใจ

Vincent (อ้างถึงใน ลัดดา คีลาน้อย และคณะ, 2533) สรุปความหมายของการมีวินัยในตนเองว่า หมายถึงการที่บุคคลไม่กระทำการใด ๆ อันเป็นผลให้เกิดความยุ่งยากแก่ตนในอนาคต หรือการที่ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวหรือสิทธิของผู้อื่น รวมทั้งการกระทำสิ่งที่ตนไม่อยากทำ แต่การกระทำนั้นช่วยให้ความต้องการและสิทธิของผู้อื่นได้รับการตอบสนอง หรือกระทำการใด ๆ อันเป็นผลให้ผู้นั้นประสบผลสำเร็จในอนาคต

ลัดดา คีลาน้อย และคณะ (2533) สรุปว่า ความมีวินัยในตนเอง หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมพฤติกรรม ซึ่งเกิดจากการสำนึกตัวเองขึ้นมาโดยปราศจากการบังคับ แม้จะมีสิ่งเร้าจากภายนอก เช่น บุคคลอื่น หรือสิ่งเร้าจากภายใน เช่น อุปสรรค หรือความต้องการ ก็ยังไม่เปลี่ยนพฤติกรรมหรืออารมณ์จากที่มุ่งหวังไว้

พีระพล ยศธสาร (2533) วินัยหมายถึง การสำรวมกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ ไม่ประพฤติดื้อหรือล่วงละเมิด

วรรณิ กรวยสวัสดิ์ (2537) ได้สรุปว่า วินัยในตนเองหมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมอารมณ์และพฤติกรรม โดยเกิดจากการสำนึกตัวขึ้นมาเอง ไม่เฉพาะเกิดจากข้อบังคับภายนอกเท่านั้น และถึงแม้จะมีอุปสรรคก็ยังคงไม่เปลี่ยนพฤติกรรมนั้น

โดยสรุป ความมีวินัยในตนเอง หมายถึง ความมีสำนึกในการยินยอมประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบ และข้อบังคับ หรือแบบแผน ข้อตกลง กฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม รวมถึงการปฏิบัติหน้าที่ และควบคุมพฤติกรรมของตนเองด้วยความรับผิดชอบ เพื่อความสงบสุขในการดำเนินชีวิตของตนเอง และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของการอยู่ร่วมกันในสังคม

2.2.2 การสร้างวินัยในตนเอง

ในการสร้างวินัยให้กับเด็กนั้น มีผู้ที่แสดงความคิดเห็นและแนะแนวทางไว้หลายท่าน เช่น สุกโธ เจริญสุข (2523) กล่าวว่า การพัฒนาความมีวินัยในตนเองของเด็กนั้น ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญมาก ดังนั้นครูควรใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1. จัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ดีทั้งในบริเวณโรงเรียน อาคารสถานที่ และห้องเรียน
2. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามความถนัดและความสามารถของครู
3. เปิดบริการแนะแนวชั้นในโรงเรียน อันจะช่วยเป็นสื่อเชื่อมโยงให้ครูและนักเรียนเข้าใจกันได้ดี ช่วยเหลือกันได้สะดวก

4. ส่งเสริมให้เด็กได้ปกครองตนเอง สามารถแสดงความคิดเห็นและทำประโยชน์ต่อหมู่คณะ

5. จัดกิจกรรมทั้งในและนอกหลักสูตร เป็นการช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของนักเรียนและครูในโรงเรียน

6. สร้างระเบียบวินัย วางมาตรฐานให้แน่นอนทุก ๆ เรื่อง แล้วประกาศชี้แจงให้นักเรียนทราบโดยทั่วกัน

7. พยายามไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงการกระทำที่ไม่ดี ด้วยความเอาใจใส่ มานิตย์ แก้วบุ (2526) ได้เสนอแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียนว่า การสอนนั้น ครูควรนำเทคนิคใหม่ ๆ มาช่วยสอน ในแง่ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาวินัยในตนเองได้อย่างรวดเร็วขึ้น ในการสอนควรสอดแทรกแนวความคิดหรือเรื่องราวที่จะช่วยพัฒนานักเรียนให้เกิดความมีวินัยในตนเอง ได้อย่างดีด้วย

สุดใจ ทศพร (2528) กล่าวว่า การจะสร้างวินัยให้แก่เด็ก จะต้องสร้างความสำนึกในเรื่องนั้น ๆ การสร้างวินัยเป็นหน้าที่ของบ้าน และโรงเรียน หากเด็กมีวินัยดีมาจากที่บ้าน จะเป็นการดีที่ครูจะช่วยสร้างวินัยต่อ บ้านและโรงเรียนจะต้องช่วยกันสร้างวินัยให้เกิดแก่เด็กมากที่สุด

วรรณิ กรวยสวัสดิ์ (2537) ได้สรุปการสร้างวินัยให้นักเรียนว่าจะต้องใช้เวลาและค่อยเป็นค่อยไป โดยครูและนักเรียนช่วยกันสร้างแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ให้นักเรียนสังเกต แยกแยะพฤติกรรมที่ดี ที่เหมาะที่ควร และช่วยให้นักเรียนได้ปรับปรุงตนเอง โดยใช้ความมีเหตุผล โดยใช้กฎเกณฑ์ ในการสร้างวินัยในตนเองซึ่งเด็กควรจะมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์นั้น ๆ

โดยสรุป วิธีการในการสร้างวินัยให้เกิดกับนักเรียนนั้น จะต้องสร้างให้เกิดและคงอยู่ในตัวนักเรียนตลอดไป ซึ่งการสร้างจะต้องอาศัยการปลูกฝัง โดยเริ่มจากให้ความรู้เรื่องวินัยกับนักเรียน จากนั้นจึงให้นักเรียนได้เห็นตัวอย่างของการเป็นผู้มีระเบียบวินัยจนเกิดความเข้าใจ สามารถแยกแยะได้ว่าพฤติกรรมใดที่นักเรียนควรประพฤติปฏิบัติ และพฤติกรรมใดที่นักเรียนควรละเว้น เมื่อทำความเข้าใจร่วมกันแล้วจึงร่วมกันหาแนวทางปฏิบัติ พร้อมทั้งกำหนดกฎเกณฑ์ และข้อตกลงในการปฏิบัติ จากนั้นจึงลงมือปฏิบัติตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ โดยมีครูและสมาชิกในกลุ่มของนักเรียนคอยช่วยเหลือแนะนำ ตลอดจนคอยตักเตือนและให้คำแนะนำในการปฏิบัติเพื่อให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมตามที่ได้ตกลงกันไว้ ซึ่งการปฏิบัติต้องกระทำติดต่อกัน ไปตลอดเวลาโดยวิธีค่อยเป็นค่อยไป เมื่อฝึกจนแนะนำให้แก้ไขปรับปรุงตนเอง เมื่อทำดีก็ชมเชยยกย่อง เมื่อนักเรียนได้ปฏิบัติตลอดเวลาในขณะที่อยู่ในโรงเรียน ก็จะกลายเป็นนิสัยที่ติดไปกับตัวนักเรียน หรือเกิดจริยธรรมความมีวินัยในตนเองนั่นเอง

2.2.3 พฤติกรรมความมีวินัยในตนเอง

กรุณา กิจชัยน (2517) ได้สรุปเกี่ยวกับลักษณะของบุคคลที่มีวินัยในตนเอง คือ

1. มีความรับผิดชอบ
2. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
3. มีความรู้สึกละอาย
4. ไม่กังวล
5. มีความตั้งใจจริง ใจคอมั่นคง
6. มีลักษณะความเป็นผู้นำ
7. มีความซื่อสัตย์ จริงใจ และมีเหตุผล
8. กล้าพูด กล้าคิด กล้าทำ
9. มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น
10. มีความอดทน

ลัดดาวรรณ ณ ระนอง (2525) ได้สรุปลักษณะของบุคคลที่มีวินัยในตนเองไว้ว่า

1. ความเป็นผู้นำ
2. ตรงต่อเวลา
3. รู้จักเสียสละ
4. มีความอดทน
5. มีความรับผิดชอบ
6. มีความซื่อสัตย์สุจริต
7. มีความตั้งใจเพียรพยายาม
8. มีความเชื่ออำนาจภายในตนเอง
9. ยอมรับผลของการกระทำของตนเอง
10. รู้จักหน้าที่และการกระทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี
11. เคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์ทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น

สุรพล ไชยเสนา (2527) เสนอแนะไว้ว่าครูจะต้องปลูกฝังความมีวินัยในเรื่องต่อไปนี้

1. ประหยัด
2. ตรงต่อเวลา
3. เสียสละ
4. ขยันหมั่นเพียร
5. ซื่อสัตย์สุจริต
6. การพึ่งพาตนเอง

7. สามัคคีในหมู่คณะ
8. รู้จักรับผิดชอบในหน้าที่
9. เคารพกฎหมายชุมชน
10. เคารพสถาบัน
11. รักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย
12. รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง
13. รักษาความสะอาดของตนเอง บ้านเรือน และชุมชน

ลัดดา คีลน้อย และคณะ (2533) เสนอแนะว่า จริยธรรมความมีวินัยในตนเองที่ควรปลูกฝัง คือ

1. การตรงต่อเวลา
2. ความซื่อสัตย์สุจริต
3. ความรับผิดชอบ
4. การเคารพต่อกฎระเบียบกฎเกณฑ์
5. ความกล้าหาญและความเชื่อมั่นในตนเอง
6. ความอดทนอดกลั้น
7. ความตั้งใจเพียรพยายาม
8. ความไม่เห็นแก่ตัว
9. ความมีระเบียบวินัย

ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกวินัยที่จะทดลองสร้างเสริมให้แก่นักเรียนไว้ 4 เรื่อง คือ

1. ความรับผิดชอบ
2. การตรงต่อเวลา
3. ความมีระเบียบวินัย
4. ความซื่อสัตย์สุจริต

ซึ่งวินัยในเรื่องดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน และสนับสนุนการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้นักเรียนเกิดมีจริยธรรมความมีวินัยในตนเอง

2.2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมีวินัยในตนเอง

กรุณา กิจชัยน (2517) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความมีวินัยในตนเอง ความเชื่ออำนาจภายในและอำนาจภายนอกตนและคุณธรรมแห่งพลเมืองดี โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 300 คน พบว่า คุณธรรมแห่งพลเมืองดีและความเชื่ออำนาจภายในตนเอง มีความสัมพันธ์กันเป็นเส้นตรงในทางบวกกับความมีวินัยแห่งตน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ที่ระดับ .01

งานวิจัยของภัทรา นิธมานนท์ (2517) พบว่าความรู้สึกรับผิดชอบ วินัยในตนเอง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีความสัมพันธ์กัน สอดคล้องกับ วรณวิภา ทองเอก (2517) ที่กล่าวว่า วินัยในตนเอง เป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่ทำให้บุคคลประสบผลสำเร็จในการเรียน และการทำงาน เนื่องจากมีความตั้งใจจริงและมุ่งมั่นพยายามนั่นเอง วิวัฒน์ อัครวานิชย์ (2523) พบว่า เด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีวินัยและความซื่อสัตย์สูงกว่าเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

Bryant (อ้างถึงใน ลัดดาวรรณ ณ ระนอง, 2525) ได้ศึกษาเกี่ยวกับครู และนักเรียนที่มีความเชื่อต่างกัน โดยให้ครูบรรยายลักษณะของนักเรียนที่มีอำนาจภายในตน กับนักเรียนที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตน กลุ่มละ 20 คน ครูอธิบายว่าเด็กที่มีความเชื่ออำนาจภายในตน จะมีวินัยแห่งตนมากกว่า ปรับตัวได้ดีกว่า มีผลสัมฤทธิ์และมีความอดทนมากกว่าเด็กที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตน

Wiggins (อ้างถึงใน นุตติยา อินทร์คำคา, 2537) ได้อ้างถึงการศึกษาของ Gough ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความมีวินัยในตนเอง พบว่าผู้ที่มีวินัยในตนเองสูงจะมีความรับผิดชอบมาก มีความวิตกกังวลน้อย มีความอดทน มีเหตุผลของตนเอง มีความยืดหยุ่นในความคิดและพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ และยังพบว่า โดยทั่วไปจะมีสุขภาพสมบูรณ์ดีกว่าผู้ที่ขาดวินัยในตนเองด้วย

จากทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับความมีวินัยในตนเองที่กล่าวมา พอที่จะสรุปได้ว่าความมีวินัยในตนเองนั้น เป็นจริยธรรมพื้นฐานที่ในทุก ๆ สังคมของมนุษย์ยอมรับ คนที่มีวินัยในตนเองสามารถอยู่ในสังคมทุกแห่งได้อย่างมีความสุข ปรับตัวเองได้ดีและบุคคลที่มีวินัยในตนเองจะมีบุคลิกและนิสัยที่สง่างาม ไม่สร้างปัญหาให้แก่ตนเองและสังคม และความมีวินัยในตนเองยังมีความสัมพันธ์กันกับการประสบผลสำเร็จทุก ๆ อย่าง ทั้งด้านการเรียน การทำงาน และการดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมอย่างสงบสุข

2.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

2.3.1 ความหมายของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

หลุย จำปาเทศ (2522) ได้ให้คำจำกัดความกลุ่มสัมพันธ์ (Group Dynamics) ว่าเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับการมีปฏิริยาโต้ตอบแก่กันในกลุ่ม อิทธิพลต่าง ๆ ที่มีต่อกลุ่ม ลักษณะของสมาชิกกลุ่ม ผู้นำ ผู้ตาม ตลอดจนการแก้ปัญหาของกลุ่มว่ามีเทคนิคหรือวิธีการในการแก้ปัญหาอย่างไร และวิธีไหนจึงจะได้ผลมากที่สุด

ทวีป อภิสิทธิ์ (2528) ได้ให้ความหมายของกระบวนการกลุ่ม (Group Process) กับกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Dynamics) ไว้ว่า คำสองคำนี้แม้จะไม่มี ความหมาย

แตกต่างกันในเรื่องจุดเน้น คือกลุ่ม แต่ไม่เหมือนกันในเรื่องการทำกิจกรรม กล่าวคือ ถ้าผู้เรียนทำกิจกรรมอิสระ ไม่เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่จนครบชุด และสมาชิกบางคนได้รับความรู้ตามเป้าหมายแล้วก็ตาม กิจกรรมประเภทนี้เรียกว่า กระบวนการกลุ่ม (Group Process) แต่ถ้าผู้เรียนทำกิจกรรมอิสระอย่างเป็นชุด และทำกิจกรรมต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่จนกระทั่งจบชุดแล้วผู้เรียนจึงจะได้รับความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก ฯลฯ หรือได้รับผลชัดเจนตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ กิจกรรมเช่นนี้เรียกว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (Group Dynamics)

ลัดดา คีลาน้อย และคณะ (2533) ได้สรุปว่า กระบวนการกลุ่ม หรือกิจกรรมกลุ่มนี้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม จะเป็นกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ก็แล้วแต่ โดยทุกคนจะต้องมีการวางแผนร่วมกัน ช่วยกันคิดแก้ปัญหาของกลุ่ม และมีการร่วมกันวิเคราะห์การทำงานของกลุ่ม มีครูเป็นผู้คอยแนะนำประสานงาน

วรรณิ กรวยสวัสดิ์ (2537) ได้สรุปว่า กลุ่มสัมพันธ์หมายถึง การที่บุคคลมารวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยใช้วิธีการต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม ประสบการณ์ในกลุ่มจะช่วยให้เกิดพัฒนาการในตัวเอง และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่าง ๆ ไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

โดยสรุป กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ หมายถึง การรวมกลุ่มกันของบุคคลหรือนักเรียนอย่างมีเป้าหมาย เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ หรือกิจกรรมในการเรียนร่วมกัน มีผู้นำกลุ่มและผู้สังเกตการณ์อยู่ในกลุ่ม เพื่อนำกลุ่มวางแผนและหาวิธีการในการแก้ไขปัญหาของกลุ่มร่วมกัน เมื่อทำกิจกรรมกลุ่มได้สำเร็จแล้วจะมีการวิเคราะห์และอภิปรายผลการทำงานหรือการแก้ปัญหาในแต่ละครั้ง เพื่อเป็นข้อสรุปหรือเป็นแนวทางในการทำกิจกรรมในครั้งต่อไป

2.3.2 ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

ทิศนา ขัมมณี (2522) ได้กล่าวถึงทฤษฎีเกี่ยวกับกลุ่มสัมพันธ์ไว้ ดังนี้

2.3.2.1 ทฤษฎีสานาม (Field Theory) ของ Lewin ซึ่งมีแนวคิดที่สำคัญ คือ

- 1) พฤติกรรมจะเป็นผลมาจาก พลังความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม
- 2) โครงสร้างของกลุ่มจะเกิดจากการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีลักษณะแตกต่างกัน
- 3) การรวมกลุ่มในแต่ละครั้ง จะต้องมามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม โดยเป็นปฏิสัมพันธ์ ในรูปของการกระทำ ความคิด ความรู้สึก เป็นต้น
- 4) สมาชิกในกลุ่มจะมีการปรับตัวเข้าหากัน และพยายามช่วยกันทำงาน ซึ่งการที่บุคคลพยายามปรับบุคลิกของตนเองที่มีความแตกต่างกันนี้ จะก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทำให้เกิดพลัง หรือแรงผลักดันของกลุ่มที่ทำให้การทำงานเป็นไปด้วยดี

2.3.2.2 ทฤษฎีระบบ (System Theory) ทฤษฎีนี้มีแนวความคิดที่สำคัญ คือ

1) กลุ่มจะประกอบไปด้วยโครงสร้างหรือระบบ ซึ่งจะมีการแสดงบทบาท และการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิก อันถือว่าเป็นการลงทุน เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ (out put) อย่างใดอย่างหนึ่ง

2) การแสดงบทบาท ตำแหน่งหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม กระทำได้โดยการสื่อสารภายในกลุ่ม หรือ จากการเปิดเผยตัวเองภายในกลุ่ม

2.3.2.3 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Orientation) ของ Sigmund Freud ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่สำคัญคือ

1) เมื่อบุคคลอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม จะต้องอาศัยความจูงใจ (Motivation Process) ซึ่งอาจเป็นรางวัล หรือ ผลจากการทำงานในกลุ่ม

2) ในการร่วมกลุ่ม บุคคลจะมีโอกาสแสดงตนอย่างเปิดเผย หรือพยายามป้องกันปิดบังตัวเองโดยวิธีการต่าง ๆ การใช้แนวคิดนี้ในการวิเคราะห์กลุ่ม โดยให้บุคคลแสดงออกตามความเป็นจริง โดยใช้วิธีการบำบัดทางจิต (Therapy) ก็จะช่วยทำให้สมาชิกเกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น ได้ดียิ่งขึ้น

ทิสนา แชมมณี (2522) กล่าวถึงทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ คือ หลักการที่เน้นหรือให้ความสนใจเป็นพิเศษ ในเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีผลต่อกันและกัน โดยยึดหลักของการเรียนรู้ ดังนี้

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เป็นไปอย่างมีชีวิตชีวาดังนั้น ผู้เรียนควรมีบทบาทในการรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของตน

2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตามแหล่งต่าง ๆ มิใช่ในแหล่งใดแหล่งหนึ่งเพียงแหล่งเดียว ประสบการณ์และความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคลถือเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ

3. การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบด้วยตนเอง มีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และสามารถจดจำได้ดี

4. การเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้นั้นเป็นสิ่งสำคัญ หากผู้เรียนเข้าใจและมีทักษะในเรื่องนั้นแล้ว จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และคำตอบต่าง ๆ ที่ต้องการได้

5. การเรียนรู้ที่มีความหมายกับผู้เรียนมากที่สุด คือ การเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

2.3.3 หลักการสอนด้วยกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

ทิสนา แชมมณี (2522) กล่าวถึงหลักการสอนตามหลักการเรียนรู้ของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ ดังนี้

2.3.3.1 ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเน้นให้ครูจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ให้ทั่วถึง

2.3.3.2 ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ โดยเน้นให้ครูจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้จากกลุ่ม จะช่วยให้มีการปรับตัวและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

2.3.3.3 ยึดหลักการค้นพบด้วยตัวเอง เป็นกระบวนการสำคัญในการเรียนรู้ โดยเน้นให้ครูพยายามจัดการเรียนการสอน และส่งเสริมให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบด้วยตนเอง

2.3.3.4 ยึดหลักสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการแสวงหาความรู้

2.3.3.5 ยึดความสำคัญของการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2.3.4 ลำดับชั้นของการเรียนรู้ตามวิถีกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

เยาวยา เตชะคุปต์ (2517) ได้แบ่งลำดับชั้นของการเรียนรู้ ตามทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้เป็น 4 ระยะ คือ

2.3.4.1 ระยะการมีส่วนร่วม เป็นระยะที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรม หรือคิดค้นแสวงหาสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลการเรียนรู้จะเกิดจากตัวผู้เรียนโดยตรง การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการทำกิจกรรมจะเป็นการมีส่วนร่วมในทุก ๆ ด้าน คือ

1) การมีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย ได้แก่การที่ผู้เรียนได้ลงมือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตัวเอง รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

2) การมีส่วนร่วมทางจิตใจ คือการรู้สึกและอารมณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งที่กระทำนั้นช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และจดจำเนื้อหาได้นาน

3) การมีส่วนร่วมทางด้านปัญญาหรือสมอง คือการที่ผู้เรียนได้เห็นจริง หรือประจักษ์แจ้ง มีการสร้างแนวคิดและเหตุผลในการพิจารณาไตร่ตรองในการทำงาน การตัดสินใจ การวิเคราะห์ และสรุปสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ด้วยตัวเอง

4) การมีส่วนร่วมทางสังคม คือ การมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่จะช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างกว้างขวางและเกิดผลดีอีกด้วย

2.3.4.2 ระยะวิเคราะห์ เป็นระยะที่ผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์ประสบการณ์และการเรียนรู้หลังจากที่ลงมือทำกิจกรรมแล้ว จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้กว้างขวาง สามารถประเมินความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม วิธีการเรียน ผลการเรียนรู้ตลอดจนช่วยให้รู้จักตัวเองดีขึ้น

2.3.4.3 ระยะสรุปและประยุกต์หลักการ เป็นระยะที่ผู้เรียนจะรวบรวมแนวคิด

ที่ค้นพบ แนวคิดที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น แล้วสรุปเป็นหลักการของตนเอง ซึ่งผู้เรียนสามารถนำความรู้และหลักการนั้นไปประยุกต์ใช้ได้ในอนาคต หรือประยุกต์ให้เข้ากับตนเองได้ การประยุกต์นั้นจะกระทำได้อีกสองลักษณะ คือ

- 1) การประยุกต์เพื่อปรับปรุงบุคลิกภาพ หรือ พัฒนาตนเอง ให้เหมาะสม รวมทั้งการปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่น
- 2) การประยุกต์เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาในอนาคต และเพื่อใช้ในการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นกว่าเดิม

2.3.4.4 ระยะประเมินผล โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ประเมินผลตนเอง และประเมินผลของกลุ่ม จากการอภิปรายให้ข้อเสนอแนะ และติชมร่วมกันกับสมาชิกอื่น ๆ ในกลุ่ม

2.3.5 กิจกรรมในการจัดการเรียนการสอน โดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

ทศนา แคมมณี (2522) ได้เสนอการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ ไว้หลายวิธีดังนี้

2.3.5.1 การอภิปราย (The Discussion Method)

องค์ประกอบที่ช่วยให้การอภิปรายกลุ่มมีประสิทธิภาพ ต้องประกอบไปด้วย

- 1) ผู้นำกลุ่มหรือผู้นำอภิปราย (Group Leader) เป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อกลุ่มมาก เป็นผู้ที่จะสามารถทำให้การอภิปรายดำเนินไปด้วยดี ผู้นำที่ดีมีทักษะที่สำคัญต่อการอภิปราย คือ

1.1) ทักษะในการสร้างบรรยากาศ บรรยากาศที่เหมาะสมกับการอภิปราย คือ ไม่เคร่งเครียด เป็นมิตร เป็นกันเอง ฯลฯ ผู้นำอภิปรายอาจใช้คำพูดหรือน้ำเสียงที่เป็นมิตร ใช้อารมณ์ขันเข้าช่วย เรียกชื่อสมาชิกและพูดคุยอย่างสันติสนมเป็นกันเอง

1.2) ทักษะในการสร้างความสนใจ และกระตุ้นให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม ซึ่งอาจทำได้โดยการใช้คำถามที่ท้าทายความคิด ให้ความสนใจกับสมาชิกทุกคน

1.3) ทักษะในการใช้ความคิดและเชื่อมโยงความคิดของสมาชิก เป็นการรวบรวมความคิดให้เป็นเรื่องเป็นราวที่จะเป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม อาจจัดบันทึกย่อเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่สมาชิกเสนอ เลือกสรรและเชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

1.4) ทักษะในการปฏิบัติต่อสมาชิกในกลุ่มที่มีลักษณะต่าง ๆ กัน ผู้นำกลุ่มต้องมีจิตวิทยาและใช้ให้เหมาะสมกับบุคคลหลายลักษณะ เพื่อให้สมาชิกเหล่านั้นร่วมมือกับกลุ่ม

1.5) ทักษะในการแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในกลุ่ม ผู้นำกลุ่มอาจช่วยได้โดยใช้อารมณ์ขัน ใช้ความเป็นมิตร ความเป็นกันเอง ช่วยลดความตึงเครียด หรืออาจใช้

วิธีการ ไกล่เกลี่ยประนีประนอม

1.6) ทักษะในการสรุปผลการอภิปราย ในการอภิปรายกลุ่มควรมีการสรุปผลการอภิปรายเป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสม เชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ ให้เป็นเรื่องที่สมาชิกเข้าใจได้ง่าย ๆ สรุปประเด็นต่าง ๆ ได้ตรงกับความจริง กระชับ ตรงประเด็น

2) สมาชิกกลุ่ม (Group Members) เป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้การอภิปรายเป็นไปตามเป้าหมายเท่า ๆ กับการได้ผู้นำกลุ่มที่ดี ถ้าสมาชิกได้แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน ได้มากเท่าไร กลุ่มก็จะได้ข้อมูลและวิธีการแก้ปัญหาของกลุ่มอย่างรวดเร็ว และเหมาะสมมากขึ้น ดังนั้น สมาชิกของกลุ่มจึงควรมีคุณสมบัติอย่างน้อย 5 ประการ คือ มีความสนใจและกระตือรือร้น เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกของกลุ่มที่ได้รับผิดชอบในภาระหน้าที่ของตน เป็นประชาธิปไตย และไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ

3) ปัญหาหรือจุดมุ่งหมายของกลุ่ม (Group Goal of Group Problem) การอภิปรายจะดี ถ้าสมาชิกทุกคนมีความเข้าใจปัญหา หรือจุดหมายของการอภิปรายร่วมกัน การอภิปรายจะเป็นไปตามลำดับขั้นตอน ไม่ออกนอกกลุ่มนอกทาง และสามารถสรุปได้ตรงประเด็นที่ต้องการ

4) บรรยากาศของกลุ่ม (Group Climate) บรรยากาศที่จะส่งเสริมและเอื้ออำนวยต่อการอภิปรายนั้น ควรเป็นบรรยากาศที่ทำให้สมาชิกเป็นอิสระ และปลอดภัยในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเป็นอิสระ

องค์ประกอบทั้ง 4 ด้านดังกล่าว จะทำให้การอภิปรายเป็นไปอย่างราบรื่น และบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

2.3.5.2 การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) Davis (อ้างถึงใน ปิยะวรรณ ศรีสุรักษ์, 2534) สรุปลักษณะของการแสดงบทบาทสมมติไว้ดังนี้

- 1) มีจุดเน้นที่การรู้สึกและการแสดงออก
- 2) ผู้แสดงแต่ละคนอาจแสดงออกได้ไม่เหมือนกัน
- 3) กำหนดให้เฉพาะสถานการณ์ บทบาทและคำพูดผู้แสดงต้องคิดเอง
- 4) เนื้อหาหรือเรื่องราว มีเพียงสภาพหรือเหตุการณ์บางส่วนเท่านั้น
- 5) คนดูเป็นผู้สนใจคนแสดง
- 6) ต้องมีการอภิปรายหลังจากการแสดงจบเพื่อรับรู้เหตุผลและความรู้สึกของผู้แสดงสิ่งที่ควรคำนึงถึงในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ โดยวิธีแสดงบทบาทสมมติ คือ

(1) ควรแสดงบทบาทให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

(2) กำหนดเวลาในการแสดงควรยืดหยุ่นได้ เพราะอาจต้องใช้เวลา

ในการแสดงมากมาย

(3) ครูควรคำนึงว่า การแสดงบทบาทสมมติเป็นเพียงแนวทางที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งเอาไว้เท่านั้น

2.3.5.3 สถานการณ์จำลอง (Simulations)

สถานการณ์จำลอง คือการจัดสภาพแวดล้อมที่เลียนแบบสถานการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้สัมผัสสภาพที่คล้ายกับของจริงมากที่สุด เพื่อให้ผู้เรียน ได้ฝึกการคิด การแก้ปัญหา และการตัดสินใจ

Abt (อ้างถึงใน ปิยะวรรณ ศรีสุรักษ์, 2534) ได้เสนอหลักเกณฑ์ 5 ประการในการใช้สถานการณ์จำลอง ดังนี้

- 1) มีความเที่ยงตรง (validity) หมายความว่า ควรเป็นสถานการณ์ที่พบได้ในชีวิตจริง
- 2) ใช้ได้ครอบคลุม (Coverage) คือ ควรจัดสถานการณ์ที่เน้นสิ่งสำคัญในชีวิตจริงที่นักเรียนจะต้องพบ
- 3) สามารถเข้าใจได้ (Comprehensibility) คือ ควรมีกระบวนการที่จะอธิบายเหตุการณ์ที่สำคัญ ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงได้
- 4) ใช้ทดลองได้ (Experimental Utility) คือ นำไปประยุกต์ใช้ได้
- 5) สามารถใช้ได้ (Application) คือสถานการณ์ที่สร้างขึ้นสามารถเอาไปใช้ในชีวิตจริงได้

2.3.5.4 เกม (Games)

ทิสนา แชมมณี (2522) ได้ให้ความหมายของเกมไว้ว่า เป็นกิจกรรมที่สมาชิกจะต้องลงมือกระทำด้วยตนเอง ผลจากการมีปฏิสัมพันธ์ในสภาพการณ์ดังกล่าว จะออกมาในรูปของการแพ้ ชนะ โดยจะเน้นในเรื่องการตัดสินใจของผู้เล่นหรือสมาชิก ที่มีต่อสถานการณ์ที่สมมติขึ้น การตัดสินใจของสมาชิก ขึ้นอยู่กับโครงสร้างหรือกติกาของเกมที่กำหนดเอาไว้

การใช้เกมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุดนั้น ผู้สอนจะต้องเข้าใจหลักการและรายละเอียดในการเล่น เกม ดังนี้

- 1) กติกา (Rules) กติกาหรือกฎเกณฑ์เป็นส่วนที่สำคัญมากในการเล่น เพราะเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้ผู้เล่นสามารถดำเนินการให้บรรลุจุดหมายที่ต้องการได้ โดยไม่ต้องคำนึงและพะวงอยู่กับสิ่งที่ไม่ตรงประเด็นที่ต้องการได้
- 2) วิธีการ (Rituals) คือ พฤติกรรมของผู้เรียนที่มีต่อวิธีการและบรรยากาศในการเล่น ซึ่งจะทำให้เกมนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายได้
- 3) ขอบข่ายของการเล่น (Boundaries) ในการเล่นเกม ควรมีการกำหนดขอบข่ายในการเล่นที่แน่นอน เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดเกมที่จะเล่น

4) จุดหมายของเกม (Goals) เป็นจุดสำคัญที่ผู้เล่นทุกคนจะต้องพยายามต่อสู้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

นอกจากนี้อารมณ์ การแสดงออก และการใช้ความคิดยังเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ได้รับประสบการณ์จากการเล่นเกม และเรียนรู้วิธีการในการทำงานได้

2.3.5.5 การศึกษาเฉพาะกรณี (Case Method or Case Training)

การศึกษาเฉพาะกรณี เป็นการนำเอาสภาพการณ์ หรือปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในชีวิตจริง มาร่วมกันวิเคราะห์และอภิปราย เพื่อสร้างความเข้าใจและฝึกฝนหาแนวทางในการแก้ปัญหา เรื่องที่จะนำมาศึกษานั้นจะต้องประกอบไปด้วย ข้อเท็จจริง มีรายละเอียดที่ผู้ศึกษาจะสามารถมองเห็นปัญหาอย่างชัดเจน เหมาะสมกับผู้ศึกษา จนรู้สึกเหมือนกับว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของสภาพการณ์นั้น

2.3.6 ประโยชน์ของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ในด้านการเรียนการสอน

วิไลวรรณ ลัตตะโกมล (2522) กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่มช่วยฝึกทักษะให้แก่สมาชิกหลายด้าน เช่น

1. ทักษะทางสังคมเป็นทักษะที่ช่วยให้อยู่ร่วมกัน และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น เช่นทักษะการเป็นผู้ให้และผู้รับ การควบคุมตนเอง การยอมรับความสามารถของตนเอง และผู้อื่น

2. ทักษะในการศึกษาค้นคว้า เป็นทักษะที่เน้นการค้นคว้าหาความรู้ เช่น ทักษะในการเก็บรวบรวมข้อมูล การพูด การฟัง การรายงาน เป็นต้น

3. ทักษะทางปัญญา เป็นทักษะในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การวิพากษ์วิจารณ์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และ การคิดอย่างมีเหตุผล

4. ทักษะในการทำงานกลุ่ม เป็นทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น ทักษะในการวางแผนงาน การเป็นผู้นำแสดงความคิดเห็นโดยการอภิปราย การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

ทิศนา ขัมมณี (2525) ได้กล่าวถึงกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ในด้านการช่วยพัฒนาและฝึกทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์ให้กับผู้เรียน คือ

1. ทักษะในการพัฒนาตนเอง
2. ทักษะในการสื่อความหมายติดต่อกับผู้อื่น
3. ทักษะในการใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่าง ๆ
4. ทักษะในการช่วยเหลือผู้อื่น
5. ทักษะในการวิเคราะห์คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมต่าง ๆ

นอกจากนี้ Thelen and Tyler (อ้างถึงใน บุญเดือน บันแสง ,2535) ได้ชี้ให้เห็นประโยชน์จากการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มไว้ 4 ประการ คือ

1. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
2. ช่วยพัฒนาความเข้าใจตนเอง
3. ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้สังคมและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม
4. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมได้

การเรียนรู้แบบกลุ่มโดยอาศัยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้าน เพราะการเข้าร่วมกลุ่มนั้นเป็นการแสดงถึงการยอมรับจากกลุ่ม ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความอบอุ่น รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ทั้งยังมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น และแสดงความสามารถในการทำงานกลุ่ม

2.3.7 งานวิจัยที่เกี่ยวกับกลุ่มสัมพันธ์

2.3.7.1 งานวิจัยในประเทศ

เยาวพา เดชะคุปต์ (2517) ได้ทำการวิจัยเรื่องทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา โดยสร้างบทเรียนไปทดลองสอนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 , 5 และ 6 พบว่า สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับนักเรียนที่มีอายุ และความสามารถแตกต่างกันได้จริง และการเรียนการสอนตามทฤษฎีนี้เป็นการช่วยให้นักเรียน ได้รับความรู้ได้รับการฝึกทักษะด้านต่าง ๆ ได้แก่ทักษะทางสังคม ทักษะในการทำงานเป็นกลุ่ม ทักษะในการหาความรู้ และทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ นอกจากนี้ยังเป็นการปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม ตลอดจนส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนอีกด้วย

ฉันทนา ภาคบงกช (2518) ได้วิจัยเรื่องการสอนสังคมศึกษา หน่วย วันสำคัญของชาติ ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 3 ด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีพัฒนาการทางด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ และพัฒนาการทางการเรียนรู้ขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และทัศนคติเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

อัจฉรา จตุรพิชพร (2523) ศึกษาผลการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ในการสอนจริยธรรมนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า ทัศนคติทางจริยธรรมก่อนและหลังทดลองแตกต่างกัน และหลังจากการทดลอง 1 เดือน ทัศนคติทางจริยธรรมของนักเรียนก็ยังไม่เปลี่ยนแปลง

ลาวัดย์ มหาทุมรัตน์ (2524) ได้ศึกษาผลการใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนามนุษยสัมพันธ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผลปรากฏว่า หลังการทดลองนักเรียนมีมนุษยสัมพันธ์สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

ลัดดาวรรณ ณ ระนอง (2525) ศึกษาผลการใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนทุ่งมหาเมฆ กรุงเทพฯ พบว่า หลังการใช้กิจกรรมกลุ่ม นักเรียนมีพัฒนาการด้านความมีวินัยสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พรณี ลิ้มปัทมา (2528) ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้วิธีการบวนการกลุ่มสัมพันธ์ในการสอนจริยธรรม ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า หลังจากสอนด้วยวิธีการบวนการกลุ่มสัมพันธ์ นักเรียนมีพัฒนาการทางด้านทัศนคติทางจริยธรรมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และหลังจากที่สอนไปแล้ว 1 เดือน ผลก็ยัง ไม่เปลี่ยนแปลง

ลัดดา ศิลาโนย และคณะ (2533) ได้ศึกษาผลการใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนาจริยธรรมความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่าจริยธรรมความมีวินัยในตนเองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนทั้งสองกลุ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางจริยธรรมความมีวินัยในตนเอง สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปิยะวรรณ ศรีสุรักษ์ (2534) ได้ศึกษาการใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอนุบาลขอนแก่น ในวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยที่ 5 การทำมาหากิน พบว่า นักเรียนที่เรียน โดยใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์มีคะแนนความเชื่อมั่นในตนเอง ต่างจากนักเรียนที่เรียน โดยวิธีการสอนปกติที่ระดับนัยสำคัญ .05 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทั้งสองกลุ่มแตกต่างกัน

2.3.7.2 งานวิจัยของต่างประเทศ

Durschmidt (อ้างถึงใน ชูศักดิ์ แสนปัญญา, 2525) ได้ศึกษาการใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนาความเข้าใจในตนเอง นักศึกษาในกลุ่มทดลองจำนวน 38 คน ได้เข้าร่วมการสัมมนาที่เปิดโอกาสให้แต่ละคนได้แสดงศักยภาพที่แท้จริงของตนเอง กลุ่มควบคุมมีจำนวน 63 คน เรียนตามปกติ ผลการวิจัยปรากฏว่า กลุ่มทดลองมีการยอมรับตนเอง (Self Acceptance) ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนการเข้าใจตนเองของทั้งสองกลุ่มไม่มีความแตกต่างกัน

Exkenazi (อ้างถึงใน ปิยะวรรณ ศรีสุรักษ์, 2534) ได้ทำการศึกษารูปแบบที่มีประสิทธิภาพของกลุ่มสัมพันธ์ของกลุ่มแนะนำการศึกษาด้านอาชีพในระดับท้องถิ่น เพื่อจะทำให้การให้คำแนะนำด้านอาชีพในระดับท้องถิ่นประสบความสำเร็จ โดยเสนอรูปแบบในการศึกษาค้นคว้าระบบของการสื่อสารพัฒนาการด้านความรู้สึก พัฒนาการด้านความรู้สึก การคำนึงถึงการมีส่วนร่วมในงาน และการยอมรับด้านความรับผิดชอบของสมาชิก ผลของการวิจัยพบว่า รูปแบบทั้งสามเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพ

Lex (อ้างถึงใน วรณี กรวยสวัสดิ์, 2537) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเจตคติของนักศึกษาด้วยวิธีการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ กับกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ในมลรัฐอินเดียนา โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นสองกลุ่ม กลุ่มทดลองสอนด้วยกลุ่มสัมพันธ์ กลุ่มควบคุมใช้วิธีสอนแบบเก่าผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาจิตใจทางด้านศาสนาของผู้เรียนทั้งสองกลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกัน แต่จากรายงานของกลุ่มทดลองพบว่า นักศึกษาพอใจกับประสบการณ์ที่ได้รับ ยินดีร่วมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ และอยากเรียนแบบกลุ่มสัมพันธ์อีก

จากผลงานวิจัยของทั้งในและต่างประเทศ จะแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพและผลสำเร็จของการใช้กิจกรรมกลุ่ม ในการนำไปพัฒนาและปรับปรุงพฤติกรรมของกลุ่มบุคคล นักเรียน นักศึกษา ทั้งในด้านจริยธรรม ความมีวินัยในตนเอง ความรับผิดชอบ การเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย ความมั่นใจในตนเอง ด้านการศึกษาและพัฒนาบุคลิกภาพที่พึงประสงค์หลาย ๆ อย่าง ซึ่งนับว่าเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาบุคคล รวมทั้งนักเรียน นักศึกษา เพื่อพัฒนาให้เกิดคุณลักษณะที่เหมาะสมตามที่ต้องการ

2.4 เอกสารที่เกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (ACTION RESEARCH)

ยาใจ พงษ์บริบูรณ์ (2537) ได้สรุปเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ ดังนี้

ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ การวิจัยประเภทหนึ่งที่ใช้กระบวนการวิจัยอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนในการปฏิบัติการ และวิเคราะห์วิจารณ์ผลการปฏิบัติ จากการใช้วงจร 4 ขั้นตอน คือ การวางแผนงาน การลงมือปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติการต่อเนื่องกันไป เพื่อนำไปปรับแผนเข้าสู่วงจรใหม่ จนกว่าจะได้ข้อสรุปที่แก้ปัญหาได้จริง หรือสามารถพัฒนาสภาพการณ์ของสิ่งที่ได้ศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการจะมีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลที่คล้ายกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แต่แตกต่างกันที่การวิจัยเชิงปฏิบัติการได้ผลสรุปจากการปฏิบัติจริง และได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงพัฒนาในสิ่งที่ศึกษา พร้อมทั้งการเปลี่ยนแปลงนั้นก็ยังคงอยู่ โดยปฏิบัติต่อไปแม้ว่าการวิจัยจะเสร็จสิ้นแล้ว

ลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการทางการศึกษา

(Action Research in Education)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการทางการศึกษา มีลักษณะที่สำคัญดังนี้ คือ

- 1) เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและมีการร่วมมือกัน (Participation and collaboration) ใช้ในการทำงานเป็นกลุ่ม ผู้วิจัยทุกคนมีส่วนร่วมสำคัญ และมีบทบาทเท่าเทียมกันในทุกกระบวนการของการวิจัย

2) เน้นการปฏิบัติการ (Action Orientation) การวิจัยขั้นต้นใช้การปฏิบัติเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และศึกษาผลของการปฏิบัติเพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนา

3) ใช้การวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Function) การวิเคราะห์การปฏิบัติการอย่างลึกซึ้งจากสิ่งที่สังเกตได้ จะนำไปสู่การตัดสินใจที่สมเหตุสมผล เพื่อการปรับแผนการปฏิบัติการ

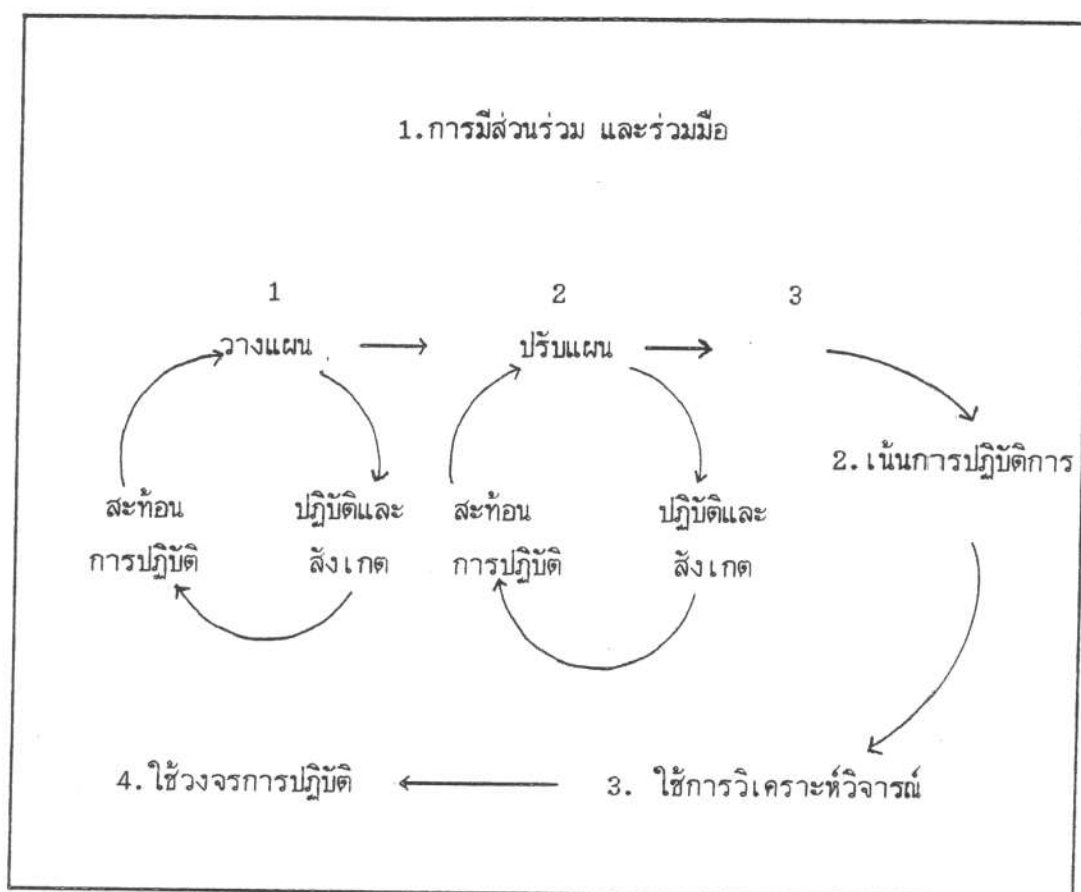
4) ใช้วงจรการปฏิบัติการ (The Action Research Spiral) ตามแนวคิดของ Kemmis และ Mc Taggart คือ การวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Acting) การสังเกต (Observing) และการสะท้อนผลการปฏิบัติการ (Reflecting) ตลอดจนการปรับปรุงแผน (Re-Planning) เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไป จนกว่าจะได้รูปแบบของการปฏิบัติงานที่เป็นที่พึงพอใจ และได้ข้อเสนอเชิงทฤษฎีเพื่อเผยแพร่ต่อไป

จุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการวิจัยที่มุ่งปรับปรุงประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานประจำให้ดีขึ้น โดยเอางานที่ปฏิบัติอยู่มาวิเคราะห์หาสาระสำคัญของสาเหตุที่เป็นปัญหา อันเป็นเหตุให้การปฏิบัติงานนั้นไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร จากนั้นจะใช้แนวคิดทางทฤษฎีและประสบการณ์ในการปฏิบัติที่ผ่านมา เสาะหาข้อมูลและวิธีการที่คาดว่าจะแก้ปัญหาดังกล่าวได้ แล้วนำวิธีการดังกล่าวไปใช้กับกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการไม่จำเป็นต้องมีกลุ่มตัวอย่าง เพราะกลุ่มตัวอย่างก็คือประชากรของเรื่องที่ศึกษา ซึ่งอาจจะเป็นหน่วยงาน หรือห้องเรียน ที่มีขนาดของกลุ่มตัวอย่างไม่มากนัก และที่สำคัญการวิจัยเชิงปฏิบัติการไม่ต้องการผลที่จะสรุปอ้างอิง (Generalization) ไปถึงคนอื่น ๆ ด้วย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติการสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ ซึ่งในการทดลองเมื่อครบวงจรหนึ่ง ๆ (4 ขั้นตอน) จะพิจารณาปรับปรุงแผน เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไป จนกว่าการเปลี่ยนแปลงของสิ่งที่ศึกษาจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งวิธีการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการจะต้องมีการร่วมมือกัน (Collaborative Approach)

จากที่กล่าวมา สามารถสรุปลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแสดงลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (The Main Features Of Action Research) (ยาใจ พงษ์บริบูรณ์, 2537)

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ขั้นที่สำคัญ ๆ ของการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีดังนี้

- 1) การจำแนกหรือพิจารณาปัญหาที่ต้องการจะศึกษา ผู้วิจัยและกลุ่มผู้ทำการวิจัยจะต้องศึกษารายละเอียดของปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนอย่างชัดเจน จึงจะทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และจะต้องมีทฤษฎีรองรับในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น มีการวิเคราะห์สภาพปัญหา (Thematic Concern) ให้ครบทั้ง 4 องค์ประกอบ คือ ปัญหาเกี่ยวกับตัวครู นักเรียน เนื้อหาวิชา และสภาพแวดล้อม
- 2) เลือกปัญหาที่สำคัญที่เป็นสาระที่ควรแก่การศึกษาวิจัย โดยอาศัยทฤษฎีร่วมกับการพิจารณาลักษณะของปัญหา แล้วสร้างจุดประสงค์ในการวิจัย

3) เลือกเครื่องมือดำเนินการวิจัยที่ช่วยให้ได้คำตอบของปัญหา และเครื่องมือที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติ เช่น แบบทดสอบ แบบสอบถาม เป็นต้น

4) บันทึกเหตุการณ์อย่างละเอียดของขั้นตอนการวิจัย ทั้งส่วนที่เป็นความก้าวหน้า และส่วนที่เป็นอุปสรรค ตามวงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ ขั้นตอนในการวางแผน การปฏิบัติการ การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ เก็บสะสมข้อบันทึกไว้เพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์หาคำตอบ

5) วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของข้อมูลที่รวบรวมไว้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การตรวจสอบรายละเอียดของข้อมูลเพื่อให้แน่ใจในความถูกต้อง แสดงรายละเอียด อธิบายสถานการณ์ จัดหมวดหมู่ และแยกประเภทของข้อมูลตามหัวข้อที่เหมาะสม เปรียบเทียบข้อแตกต่างและข้อคล้ายคลึงของข้อมูลแต่ละประเภท โดยวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งกับกลุ่มผู้วิจัย

6) ตรวจสอบข้อมูลที่กลุ่มผู้วิจัยได้พิจารณาไว้แล้วอีกครั้งหนึ่ง เพื่อสรุปหาคำตอบที่เป็นเหตุผล และวิธีแก้ปัญหานั้นตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้และจะก่อประโยชน์สูงสุด โดยสรุปประมวลเป็นหลักการ (Principle) รูปแบบ (Model) ของการปฏิบัติ หรือข้อเสนอเชิงทฤษฎี (Proposition) หรือทฤษฎี (Theory) ทั้งนี้ต้องอาศัยหลักตรรกวิทยาโดยวิธีอุปนัย (Inductive) และความรู้เชิงทฤษฎีของผู้วิจัย

การนำแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาใช้ในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) สรุปได้ว่า ลักษณะการศึกษาและการแก้ปัญหาตามวิธีการของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ จะต้องมีการร่วมมือกันของผู้ทำการวิจัย เน้นการปฏิบัติและการสังเกตขั้นตอนของการปฏิบัติ มีการวิเคราะห์พิจารณาขณะลงมือปฏิบัติ ในการปฏิบัติใช้วงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ ซึ่งผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมความมีวินัยในตนเอง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ของโรงเรียนบ้านดอนลำดวน

จากการศึกษาสภาพความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา รวมทั้งวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้เข้าใจถึงสภาพของจริยธรรมความมีวินัยในตนเอง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านดอนลำดวน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชุมพวง สภาพปัญหาและการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเกิดจริยธรรมความมีวินัยในตนเอง รวมทั้งได้แนวทางในการสร้างรูปแบบที่จะพัฒนาจริยธรรมความมีวินัยในตนเองของนักเรียน และจะพัฒนาวิธีการดังกล่าวโดยดำเนินการตามแนวคิด และขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งผู้วิจัยจะทดลองพัฒนา

กับเนื้อหาจริยธรรมความมีวินัยในตนเอง 4 เรื่อง คือ ความรับผิดชอบ การตรงต่อเวลา ความซื่อสัตย์ และความมีระเบียบวินัย ซึ่งในแต่ละเรื่องจะทำการพัฒนาตามขั้นตอน ดังนี้

1) ทำการสอนเนื้อหาและความคิดรวบยอด (Concept) โดยการให้ข้อมูลความรู้ สื่อประกอบเนื้อหา ฯลฯ ตลอดจนการลงมือกระทำกิจกรรมด้วยตัวของนักเรียนเอง จนเกิดความคิดรวบยอด ซึ่งตรวจสอบได้ โดยการให้นักเรียนตอบคำถามสรุปความคิดรวบยอด

2) ให้นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ และสร้างความคิดในเนื้อหาที่สอน ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่เริ่มใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ด้วยการแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม แล้วให้แต่ละกลุ่มร่วมกันวิเคราะห์ถึงความสำคัญและความจำเป็น ของการมีและไม่มีวินัยในตนเอง ในแต่ละเรื่อง จากนั้นจึงร่วมกันสรุปถึงผลดีผลเสียของการมี และ ไม่มีวินัยในแต่ละเรื่องที่ครูสอนตามลำดับ

3) ให้นักเรียนในกลุ่มร่วมกันพิจารณาตัดสินใจว่าจะเลือกหรือยอมรับในการปฏิบัติเพื่อให้มีวินัยในเรื่องนั้น ๆ หรือไม่ สรุปเป็นมติของกลุ่มว่าจะปฏิบัติ หรือไม่ปฏิบัติ ถ้ากลุ่มใดเลือกไม่ปฏิบัติให้กลับไปพิจารณาเนื้อหาในขั้นตอนที่ 1 คือ สร้างความคิดรวบยอดที่ถูกต้องใหม่อีกครั้ง ถ้ากลุ่มใดตัดสินใจเลือกปฏิบัติจึงให้ดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป

4) การสรุปและประยุกต์ใช้ เมื่อกลุ่มตัดสินใจเลือกจะปฏิบัติเพื่อฝึกวินัยในเรื่องที่ร่วมกันพิจารณาแล้ว ให้กลุ่มของนักเรียนใช้วงจรในการปฏิบัติ 4 ขั้นตอน คือ

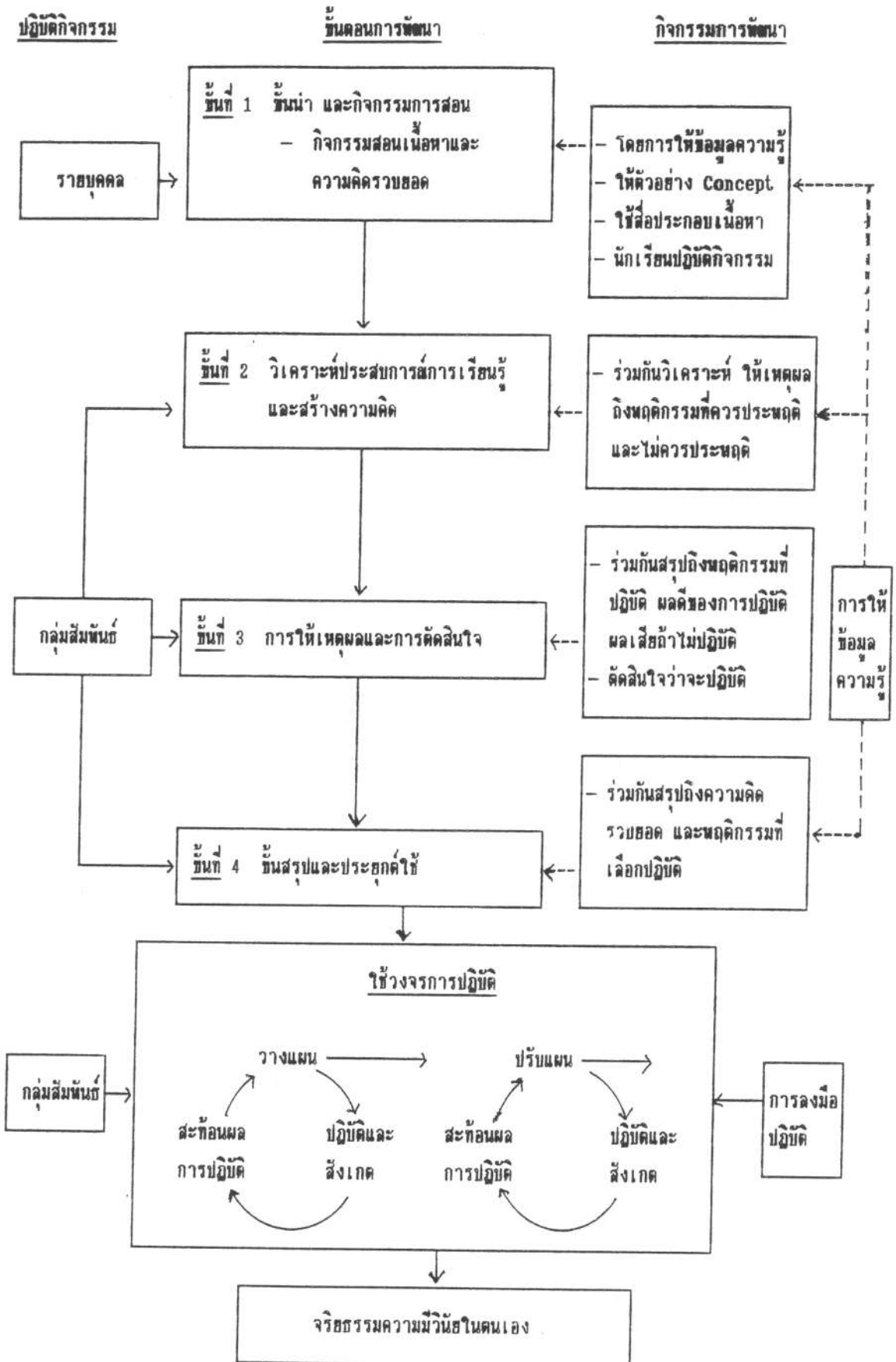
4.1) การวางแผน (Planing) ให้นักเรียนในกลุ่มร่วมกันวางแผนปฏิบัติทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน เพื่อให้มีวินัยในเรื่องนั้น ๆ ตลอดจนหาวิธีการและข้อตกลงในกลุ่ม เพื่อควบคุมสมาชิกของกลุ่มให้ปฏิบัติตามแผนการปฏิบัติที่วางไว้ เมื่อนักเรียนได้แผนการปฏิบัติและข้อตกลงในการควบคุมการปฏิบัติของกลุ่มแล้ว ครูและนักเรียนร่วมกันพิจารณาแผนการปฏิบัติและข้อตกลงของกลุ่มโดยพิจารณาถึงความเป็นไปได้ และความยาก-ง่าย ที่นักเรียนจะสามารถปฏิบัติได้สำเร็จ รวมทั้งวิธีการที่จะติดตามผลการปฏิบัติ หลังจากนั้นจึงให้กลุ่มเริ่มการปฏิบัติตามแผน

4.2) การปฏิบัติและสังเกต (Acting and Observing) เป็นขั้นที่ต่อจากการวางแผน คือ เมื่อกลุ่มได้แผนการปฏิบัติของกลุ่มและลงมือปฏิบัติตามแผน สมาชิกกลุ่มจะปฏิบัติตามแผนและควบคุมกันเองภายในกลุ่มตามข้อตกลง โดยมีผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยร่วมสังเกตการปฏิบัติของนักเรียนในแต่ละกลุ่ม รวมทั้งการแนะนำให้กลุ่มสังเกตการปฏิบัติของตนเอง และของสมาชิกในกลุ่มด้วย

4.3) การสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflect) ในขั้นนี้ผู้วิจัยจะเป็นผู้นำในการสะท้อนผลการปฏิบัติในช่วงเริ่มแรก จนกว่ากลุ่มจะกระทำตัวเอง โดยการสะท้อนผลการปฏิบัติที่ผู้วิจัยสังเกตเห็น และให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันสะท้อนจากการลงมือปฏิบัติ และการสังเกตการปฏิบัติของเพื่อนในกลุ่มทั้งข้อดี ข้อเสีย เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับแผนการปฏิบัติ

4.4) การปรับปรุงแผน (Re-Planning) กระทำหลังจากที่ผู้วิจัยและสมาชิกในกลุ่มได้ร่วมกันสะท้อนผลการปฏิบัติตามแผน ทั้งข้อดีและข้อบกพร่องในการปฏิบัติ จากนั้นกลุ่มจะอาศัยข้อมูลจากการสะท้อนผลการปฏิบัติ เพื่อวางแผนการปฏิบัติใหม่รวมทั้งกำหนดข้อตกลงของกลุ่มครั้งใหม่ด้วย แล้วจึงเริ่มการปฏิบัติตามแผนใหม่ ตามวงจรของการปฏิบัติต่อไป

จากขั้นตอนในการวิจัยดังกล่าว สามารถสรุปเป็นแผนภาพของกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ได้ ดังแผนภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงลำดับขั้นของการพัฒนาจริยธรรมความมีวินัยในตนเองด้วยกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์

หลังจากที่การพัฒนาจริยธรรมความมีวินัยในตนเองของนักเรียนในแต่ละเรื่อง ครบ
ขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาแล้ว และนักเรียนแต่ละกลุ่มสามารถปฏิบัติพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้
ตามแผนที่วางเอาไว้ได้เป็นที่น่าพอใจ จึงเริ่มการพัฒนาจริยธรรมความมีวินัยในตนเองของ
นักเรียนเรื่องใหม่ โดยเริ่มการพัฒนาตามลำดับขั้นของรูปแบบการพัฒนา คือการให้ความรู้ใน
เรื่องวินัยที่จะสอนจนนักเรียนเกิดความคิดรวบยอด หลังจากนั้นจึงใช้กระบวนการกลุ่มในการ
วิเคราะห์พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการมีวินัยในตนเอง ในเรื่องที่สอน จากนั้นจึงใช้การตัดสินใจ
ของกลุ่ม ในการเลือกที่จะปฏิบัติเพื่อให้เกิดวินัยในตนเอง ในเรื่องนั้น จากนั้นกลุ่มจึงเริ่มใช้
วงจรของการปฏิบัติ คือการวางแผนการปฏิบัติ การปฏิบัติและสังเกต การสะท้อนผลการปฏิบัติ
และการปรับแผนการปฏิบัติใหม่ เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มบรรลุถึงการมีพฤติกรรมเป้าหมายที่ต้องการ
คือการมีจริยธรรมความมีวินัยในตนเองในเรื่องนั้น ๆ

ในขณะที่เริ่มการสอนความคิดรวบยอด และให้นักเรียนวางแผนการปฏิบัติเกี่ยวกับการมี
วินัยในตนเองในเรื่องใหม่ พฤติกรรมและการปฏิบัติตามแผนในเรื่องเดิมที่กลุ่มร่วมกันวางแผน
และปฏิบัติอยู่ ให้คงการปฏิบัติไว้ โดยมีการประเมินผลการปฏิบัติ และการให้การเสริมแรง
ด้วยรางวัล สำหรับกลุ่มที่สมาชิกปฏิบัติได้ดีที่สุดเป็นครั้งคราว ร่วมกับการปฏิบัติตามแผนในเรื่อง
ใหม่ต่อไป

การจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาจริยธรรมความมีวินัยในตนเอง ในการวิจัยครั้งนี้
ดำเนินการพัฒนาโดยใช้ช่วงเวลา 15.00-16.00 น. ของวันจันทร์ วันอังคาร วันพุธ ซึ่งเป็น
ชั่วโมงสำหรับสอนซ่อมเสริมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และเวลา 14.00-15.20 น.
ของวันศุกร์ ซึ่งเป็นชั่วโมงของวิชาพระพุทธศาสนา (ผู้วิจัยจึงได้ขอเวลาดังกล่าวจากทาง
โรงเรียน เพื่อใช้ในการทดลองพัฒนาจริยธรรมความมีวินัยในตนเองให้กับนักเรียน) โดยเริ่ม
การพัฒนา ระหว่างวันที่ 20 พฤษภาคม 2539 ถึง วันที่ 16 สิงหาคม 2539